

SIGICeve pravne delavnice

Osnove avtorskega prava za glasbenike

© Urša Chitrakar, 2013

IZJAVA

Vsebina te predstavitve je informativne narave in je namenjena seznanitvi s temeljnimi pravili avtorskega prava. Vsa pojasnila, predstavljena v nadaljevanju, so splošne narave in ne predstavljajo pravnega nasveta ali napotkov za konkretno ravnanje. Uporaba tega gradiva je dovoljena za privatno uporabo in za primere, ko zakon dovoljuje prosto uporabo avtorskih del. Za vse druge vrste uporabe je potrebno pridobiti dovoljenje avtorice.

Vrste pravic

AVTORSKE PRAVICE

- pripada avtorju
- predmet varstva je stvaritev
- angl.: © **copyright**

PRAVICE IZVAJALCEV

- pripadajo izvajalcem
- predmet varstva je interpretacija, način posredovanja stvaritve javnosti
- angl.: **performer's rights**
‡ *performing rights* (!)

PRAVICE PROIZVAJALCEV FONOGRAMOV

- pripadajo proizvajalcem fonogramov
- varujejo podjem, poslovni vložek, tveganje
- angl.: ® **phonorecord copyright**

Vrste upravičencev

AVTOR

- fizična oseba, ki je ustvarila delo
- za avtorja velja tisti, čigar ime (psevdonim ali znak) je navedeno na delu ali pri objavi dela, dokler se ne dokaže nasprotno
- 10. in 11. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP)*

* dostopen na spletnih straneh

<http://www.pisrs.si/>

<http://www.uil-sipo.si>

IZVAJALEC

- igralci, pevci, glasbeniki, plesalci, druge (fizične) osebe, ki igrajo, pojejo, podajajo, nastopajo, interpretirajo ali drugače izvajajo avtorska ali folklorna dela; tudi dirigenti orkestrrov, vodje pevskih zborov in oblikovalci tona (118. člen)
- orkestri, zbori, ansambli in druge skupine – člani morajo pooblastiti enega izmed svojih članov kot svojega zastopnika za dajanje dovoljenj, potrebnih za izvedbo (119. člen)

Vrste upravičencev

PROIZVAJALEC FONOGRAMOV

- fizična ali pravna oseba, ki prevzame pobudo in odgovornost za prvi posnetek zvokov neke izvedbe ali drugih zvokov ali nadomestkov zvokov (128. čl. ZASP)
- lastnik posnetka in imetnik pravic na tem posnetku
- slo.: pogosto uporabljamo izraz založba; angl.: *record label*

ZALOŽNIK (angl.: *publisher*)

- fizična ali pravna oseba, ki na podlagi pogodbe od avtorja pridobi avtorske pravice in jih trži tretjim osebam (tako da podeljuje licence za uporabo avtorskih del)
- z avtorji deli dohodke iz naslova izkoriščanja njihove glasbe
- nima lastnih pravic oziroma upravičenj, jih mora šele pridobiti
- angl.: *publishing*

Predmet varstva avtorske pravice

AVTORSKO DELO (5. člen):

- individualna (izvirna)
- intelektualna stvaritev (rezultat človekovega ustvarjanja)
- s področja znanosti, književnosti ali umetnosti (široka interpretacija, estetska vrednost dela za avtorskopravno varstvo ni pomembna)
- izražena (zaznavna zunanjemu svetu)

- sestavine avtorskega dela (6. člen): osnutek, sestavni del in naslov so varovani le, če so sami po sebi AD (*primer Brez zavor*) – naslov avtorskega dela enake vrste ne sme povzročati zmede glede izvora dela
- ni varovano (9. člen): ideje, načela, odkritja, uradna besedila s področja zakonodajnega, upravnega in sodnega področja, ljudske književne in umetniške stvaritve (predelave in interpretacije ljudskih stvaritev so lahko varovane!)

Predmet varstva sorodnih pravic

PRAVICE IZVAJALCEV

IZVEDBA

- ni posebej opredeljena v zakonu, iz definicije izvajalca izhaja, da se s pravicami izvajalcev varuje interpretacija avtorskega ali folklornega dela

PRAVICE PROIZVAJALCEV FONOGRAMOV

FONOGRAM (128. člen)

- posnetek zvokov neke izvedbe ali drugih zvokov ali nadomestka zvokov, ki je fiksiran na nosilcu, s katerega se ti lahko zaznajo, reproducirajo ali priobčujejo s pomočjo naprave (fizični ali digitalni posnetki)
- angl.: *sound recording* ali *master recording/tape*)

Avtorske pravice

MORALNE AP

varujejo avtorja glede njegovih duhovnih in osebnih vezi do dela

so izključne narave

MATERIALNE AP

varujejo premoženjske Interese avtorja s tem, da avtor izključno dovoljuje ali prepoveduje uporabo svojega dela in določa pogoje, pod katerimi dovoljuje uporabo svojega dela

so izključne narave

DRUGE PRAVICE AVTORJA

varujejo določene interese avtorja, ki niso tipično duhovne ali ekonomske narave.

so poplačilne narave

Avtorske pravice

NASTANEK PRAVIC

za pridobitev avtorskih pravic avtorskega dela ni treba:

- registrirati (ZDA)
- označiti z znakom: © ime, priimek, leto prve objave
- objaviti ali reproducirati na materialnem nosilcu (objava vpliva na omejitve avtorskih pravic, trajanja varstva pravic, kolektivno upravljanje – drugače v ZDA in VB)

TRAJANJE PRAVIC

- čas življenja avtorja + 70 let po smrti – jih ni mogoče podaljšati (drugačna ureditev v ZDA pred letom 1978!)
- soavtorji: 70 let se računa od smrti zadnjega (problem: besedilo in glasba)
- anonimna in psevdonimna dela: 70 let od objave
- neobjavljena dela: 70 let od stvaritve

Moralne avtorske pravice

ni se jim mogoče odpovedati, ni jih mogoče prenesti;
drugačna ureditev velja v VB in ZDA (!)

PRAVICA PRVE OBJAVE

- izključna pravica odločanja ali, kdaj in kako bo delo prvič objavljeno (17. člen)
- **objava** pomeni, da je avtorsko delo (izvedba ali fonogram) z dovoljenjem upravičenca postalo dostopno javnosti (3. člen)
- **javnost** je večje število oseb, ki so zunaj običajnega kroga družine ali kroga osebnih znancev (2. člen)
- **izdaja** pomeni, da je zadostno število že izdelanih primerkov dela ponujenih javnosti z dovoljenjem avtorja/upravičenca (npr. izdaja CD-ja)

PRAVICA PRIZNANJA AVTORSTVA

- izključna pravica do navedbe pri objavi dela
- avtor lahko določi, ali naj se navede in kako, npr. z imenom, oznako, psevdonomimom, anonimno (18. člen)
- **obveznost uporabnika** je, da ustrezno navede avtorja, sicer gre za kršitev moralne avtorske pravice
- angl.: *paternity right* (drugačna pravila – varstvo moralnih pravic mora avtor izrecno zahtevati)

Moralne avtorske pravice

PRAVICA SPOŠTOVANJA DELA

- izključna pravica prepovedi skazitve, posega v delo ali uporabe dela, če bi to lahko okrnilo avtorjevo osebnost (19. člen)
- angl.: *integrity right*

PRAVICA SKESANJA

- izključna pravica avtorja, da imetniku že preneseno materialno pravico prekliče, če ima za to resne moralne razloge in povrne škodo (20. člen)

Materialne pravice avtorja

- materialnih avtorskih pravic je toliko, kolikor je načinov uporabe avtorskega dela (22. člen jih našteva le kot primere)
- so **izključne**, kar pomeni, da učinkujejo zoper vse (!), avtor je oseba, ki izključno razpolaga s svojim delom
- avtor jih lahko **prenaša na tretje osebe** (s prenosom oziroma izkoriščanjem materialnih avtorskih pravic avtor “služi”)
- **uporabnikova dolžnost** je, da pridobi ustrezno materialno avtorsko pravico za uporabo dela, sicer gre za kršitev avtorjevih pravic.
- avtor se materialnim avtorskih pravicam lahko odpove

Materialne pravice avtorja

MALE AVTORSKE PRAVICE (PRIOBČITEV JAVNOSTI)

- uporaba dela v netelesni obliki, npr. izvedba glasbe v živo (26. člen), javno predvajanje glasbe s CD-ja (28. člen), predvajanje glasbe preko radijskih in TV programov (30. in 31. člen), predvajanje glasbe preko radijskih ali TV sprejemnikov v javno dostopnih prostorih, zlasti barih, frizerskih salonih, trgovinah ipd. (32. člen); ponujanje del preko interneta, on-line dostop (32. a člen)
- zakon predpisuje obvezno kolektivno upravljanje preko kolektivnih organizacij; to ne pomeni, da se avtorske pravice prenesejo na kolektivno organizacijo, ampak le to, da te organizacije skrbijo za upravljanje določenih pravic

Materialne pravice avtorja

MEHANSKE (MEHANIČNE) AVTORSKE PRAVICE

- uporaba dela v telesni obliki (pravica reproduciranja) je pravica, da se delo fiksira na materialnem nosilcu ali drugem primerku, delno ali v celoti, s kakršnimkoli sredstvom in v katerikoli obliki, vključno s tonskim ali vizualnim snemanjem in shranitvijo v elektronski obliki (23. člen)
- obvezno kolektivno upravljanje ni predpisano z zakonom
- avtor za upravljanje z mehanskimi pravicami lahko pooblasti tretjo osebo, npr. kolektivno organizacijo, ali jih prenese na založnika (angl.: *publisher*), da bi jih ta upravljal v avtorjevem imenu
- pri novih načinih uporabe glasbe, ki jih omogoča tehnologija, prihaja do kombinacije več pravic (pri uporabi glasbe v digitalni obliki lahko prihaja do izkoriščanja več vrst pravic hkrati (npr. glasba kot podlaga na spletni strani, playlist, streaming, iTunes – 26% male, 74% mehanske)

Materialne pravice avtorja

PRAVICA DISTRIBUIRANJA

- pravica, s katero se omogoči uporaba primerkov dela, npr. s prodajo CD-jev (24. člen)

PRAVICA PREDELAVE

- pravica, da se prvotno delo glasbeno aranžira, spremeni ali kako drugače predela ali v nespremenjeni obliki vključi ali vgradi v novo delo, npr. vzorčenje, angl.: *sampling* (33. člen)

PRAVICA AVDIOVIZUALNE PRIREDBE

- pravica, da se prvotno delo predela ali vključi v avdiovizualno delo: uporaba glasbe, sinhronizirane s sliko v filmu (104. člen)

Druge pravice avtorja

neizključne, poplačilne pravice

PRAVICA DO NADOMESTILA ZA PRIVATNO RABO

- nadomestilo, ki se plačuje pri prodaji/uvozu snemalnih naprav in praznih nosilcev zvoka ali slike (37. do 39. člen)
- angl.: *equipment/blank media levy*
- zaradi izpada dohodkov, ki je posledica dovoljene proste uporabe avtorskih del (fizične osebe, do 3 primerke, ni dostopno javnosti in ni za doseganje dobička)
- upravičenci nadomestila so: avtorji (40%), izvajalci (40%), proizvajalci fonogramov (30%)

PRAVICA DO NADOMESTILA ZA JAVNO POSOJANJE

- avtorjem pripada nadomestilo zaradi javnega posojanja CD-jev v splošnih knjižnicah (36. člen)
- sredstva za ta nadomestila se zagotavljajo iz proračuna, deli jih JAK
- pripada avtorjem glasbe in avtorjem besedila v obsegu 5% proračunske postavke “knjižnično nadomestilo”
- zneski nadomestil za avtorje glasbe so majhni (najvišji izplačani v letu 2013 je cca. 592,32 EUR)

Pravice izvajalcev

- avtorskim sorodne pravice (related/neighbouring rights), obstajajo poleg avtorskih pravic
- moralne, materialne in druge pravice izvajalcev
- manjši obseg pravic
- varstvo traja **krajši čas**, tj. 50 (kmalu 70 let) od datuma izvedbe ali od prve izdaje oziroma od prve priobčitve posnetka izvedbe (127. člen)
- drugačna ureditev v ZDA – kjer izvajalcem ne priznavajo teh pravic, razen v primerih digitalnega radijskega oddajanja (performer's rights)

Pravice izvajalcev

MORALNE PRAVICE

- pravica navedbe imena ob objavi izvedbe; za skupine izvajalcev pravica navedbe imena pripada skupini kot celoti, umetniškim vodjem in solistom
- pravica prepovedi skazitve ali drugega posega v njihovo izvedbo/uporabo izvedbe, če bi to lahko okrnilo izvajalčevo osebnost
- 120. člen

MATERIALNE PRAVICE

- pravica snemanja svoje žive izvedbe
- pravica javnega prenašanja svoje žive izvedbe
- pravica radiodifuznega oddajanja žive izvedbe
- pravica reproduciranja, distribuiranja, dajanja v najem in dajanja na voljo javnosti fonogramov in videogramov s svojo izvedbo
- 121. čl. ZASP

Pravice izvajalcev

DRUGE PRAVICE IZVAJALCEV

- pravica do deleža nadomestila za javno priobčitev fonogramov (50%) – Zavod IPF
- pravica do deleža nadomestila za privatno rabo (40%) se trenutno ne pobira
- 122. in 123. člen

Pravice proizvajalcev fonogramov

- avtorskih pravicam sorodne pravice, obstajajo poleg avtorskih in izvajalskih
- nimajo moralnih pravic, samo izključne pravice razpolaganja s fonogrami in poplačilne pravice (manjši obseg)
- trajajo manj časa, tj. 50 let (kmalu 70 let), od trenutka, ko je bil posnetek narejen oziroma 50 (70) let od prve zakonite izdaje ali prve priobčitve javnosti (132. čl. ZASP)
- drugačna ureditev v VB in ZDA – fonogram (angl.: *sound recording*) se uvršča med avtorska dela, na njem obstajajo avtorske pravice (© *copyright*): v VB imajo te pravice drugačen obseg kot pravice avtorja – pravice na fonogramih v VB trajajo 50 let od nastanka oziroma objave (kmalu 70); v ZDA trajajo 70 let po smrti avtorja ali 95 let od objave ali 120 let od nastanka

Pravice proizvajalcev fonogramov

IZKLJUČNE PRAVICE

- pravica reproduciranja fonogramov
- pravica distribuiranja fonogramov
- pravica dajanja fonogramov v najem
- pravica dajanja fonogramov na voljo javnosti
- pravica predelave svojih fonogramov
- 129. člen

POPLAČILNE PRAVICE

- pravica do nadomestila pri javni priobčitvi izdanih fonogramov (npr. radijsko ali drugo javno predvajanje CD-jev), nadomestilo si delijo z izvajalci (50%) – pobira in deli ga kolektivna organizacija Zavod IPF
- pravica do nadomestila za privatno rabo (30%), delijo si jo z avtorji (40%) in izvajalci (40%) – trenutno se ne pobira
- 130. in 131. člen

Sklepanje pogodb

OBVEZNA PISNA OBLIKA

- pogodba o prenosu pravic mora biti **pisna**; vendar v primeru, da ni sklenjena v pisni obliki, to ne pomeni, da pogodba ni veljavna, le sporne ali nejasne določbe se razlagajo v korist avtorja (80. člen)
- pogodbo je mogoče skleniti ustno ali s konkludentnimi ravnanji (primer skupine Siddharta)

PRENOS POSAMIČNIH PRAVIC

- avtor lahko s pogodbo prenese samo posamične materialne ali druge avtorske pravice (70. člen)
- ne more prenesti moralnih AP, prav tako ne more prenesti avtorske pravice kot celote ali materialnih avtorskih pravic na vseh svojih prihodnjih delih in za neznane oblike uporabe svojega dela (takšno pogodbeno določilo bi bilo nično; 79. člen)

Sklepanje pogodb

OBSEG PRENOSA (73. in 74. člen):

- vsebinski: izključen ali neizključen prenos (avtor ohrani možnost uporabe svojega dela in lahko uporabo dovoljuje tudi drugim)
- časovni: 3/5/10 ... let, za ves čas trajanja pravic (“enkrat za vselej”)
- krajevni: območje RS, EU ... celega sveta

ZAKONSKE DOMNEVE (75. člen):

- če pogodba ne določa drugače, se domneva, da je bil dogovorjen neizključni prenos pravic za območje RS in za čas, ki je običajen za to vrsto del
- če pogodba ne določa, katere posamične pravice se prenašajo ali kakšen obseg določene pravice se prenaša, se domneva, da so prenesene tiste pravice in v takem obsegu, kot je bistven za doseganje namena pogodbe

Sklepanje pogodb

NADALJNI PRENOS

- imetnik pravice lahko pridobljene pravice prenaša na tretje osebe le, če je tak nadaljnji prenos pravic izrecno dogovorjen v pogodbi (78. člen)

PREKLIC PRENOSA klavzula *“use it or lose it”*: avtor lahko prekliče materialno avtorsko pravico, če je njen izključni imetnik ne izvršuje ali je ne izvršuje v zadostni meri in so zaradi tega avtorjevi upravičeni interesi znatno prizadeti (83. člen):

- ne pred potekom 2 let od prenosa materialne pravice
- primeren dodatni rok za izvrševanje
- se uveljavi z enostransko izjavo, ki učinkuje od trenutka prejema (ni potrebna intervencija sodišča)
- avtorju preklicana pravica avtomatično pripade nazaj
- če to zahteva pravičnost, avtor imetniku povrne primerno odškodnino

Avtorski honorar

- plačilo za uporabo dela (za prenos materialnih avtorskih pravic)
- se določi kot enotni znesek (npr. 1.000,00 EUR) ali v odstotkih od prodaje primerkov dela (tantieme, angl.: *royalty*) – nujno je treba voditi evidenco ustvarjenih dohodkov (!)
- avans – predujem za plačilo honorarja, ki se (običajno) poplača s prodajo, npr. CD-jev (vračljiv ali nepovraten)
- če ni prišlo do podpisa pogodbe, to ne pomeni, da avtor ni upravičen do honorarja

Avtorski honorar

- če honorar ni določen, se določi po običajnih plačilih za določeno vrsto del, po obsegu in trajanju uporabe ter glede na druge okoliščine primera (težko dokazljivo, če ni objavljene tarife)
- “*best seller clause*” – posebna določba, namenjena varstvu avtorja: če se z uporabo avtorskega dela doseže dobiček, ki je v očitnem nesorazmerju z dogovorjenim ali določenim honorarjem, lahko avtor zahteva, da se mu določi pravičnejši delež pri dohodku (81. čl. ZASP)
- izdajanje računov (če ni pogodbe, je priporočljivo napisati, v kakšnem obsegu je dovoljena uporaba avtorskega dela)

Upravljanje in uveljavljanje pravic

INDIVIDUALNO UPRAVLJANJE

- posamično za vsako posamezno avtorsko delo posebej
- avtor osebno ali prek zastopnikov

KOLEKTIVNO UPRAVLJANJE

- za več avtorskih del več avtorjev hkrati (le glede že objavljenih del!)
- kolektivne organizacije avtorjev (SAZAS) oziroma izvajalcev in proizvajalcev fonogramov (Zavod IPF)
- načeloma je upravljanje avtorskih pravic preko kolektivnih organizacij prostovoljno, razen v primerih, ko zakon določa obvezno kolektivno upravljanje:
  - (1) priobčitev javnosti (male avtorske pravice)
  - (2) kabelska retransmisija
  - (3) nadomestilo za dovoljeno privatno rabo

Kolektivno upravljanje pravic

- obvezno kolektivno pomeni, da kolektivna organizacija lahko upravlja pravice brez pogodbe ali pooblastila avtorja (samo na podlagi zakona) in celo proti volji avtorja (!) – sporno, različna stališča v sodni praksi
- izjemoma se lahko tudi male avtorske pravice upravljajo individualno (četrti odst. 151. člena): glavni izvajalec vseh del, ki se izvajajo, je hkrati imetnik avtorskih pravic – izjava SAZAS-u

ZAKON O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH (ZASP)

Uradno prečiščeno besedilo (ZASP-UPB3), objavljeno v Ur. l. RS, št. 16/2007, zadnja sprememba objavljena v Ur. l. RS, št. 68/2008, v elektronski obliki dostopno na www.zakonodaja.gov.si ali www.pisrs.si.

VEČ INFORMACIJ:

- Urad RS za intelektualno lastnino: www.uil-sipo.si
- Združenje SAZAS: www.sazas.org
- Zavod IPF: www.zavod-ipf.si
- U.S. Copyright Office: www.copyright.gov
- U.K. Intellectual Property Office: www.ipo.gov.uk
- Avtorska agencija za Slovenijo: www.aas.si
- Predpisi EU: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/index_en.htm

Odvetnica: Urša Chitrakar, Pražakova 8, Ljubljana, ursa@chitrakar.si